

DOI: http://dx.doi.org/10.12775/AUNC_PED.2024.007

Joanna Cukras-Stelągowska

Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: 0000-0003-0120-9693
joanstel@umk.pl

**Anna Młynarczuk-Sokołowska, *Codziennosc polskiej szkoły
z perspektywy dzieci i młodzieży
ze środowiska przymusowych migrantów***

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku,
Białystok 2022, ss. 457 – recenzja

Anna Młynarczuk-Sokołowska jest znaną pedagożką, związaną od wielu lat z Katedrą Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej, Zakładem Studiów Międzykulturowych i Regionalnych Uniwersytetu w Białymstoku. Prowadzi szeroką działalność w środowisku zróżnicowanym kulturowo, zarówno w charakterze badaczki, jak i w świecie praktyki. Pracuje z osobami ze środowiska migracyjnego, w szczególności z przymusowymi migrantami, którzy pochodzą głównie z Czeczenii i Ukrainy. Jest niezwykle aktywną badaczką, autorką licznych publikacji naukowych oraz ekspertką. Zajmuje się edukacją międzykulturową na wielu płaszczyznach. Inicjuje i koordynuje projekty oraz pogramy edukacyjne, prowadzi szkolenia i warsztaty skierowane do młodzieży i dorosłych, redaguje książki metodyczne, wspiera merytorycznie Fundację Dialogu, działa w Stowarzyszeniu Wspierania Edukacji Międzykulturowej. Nie sposób wymienić wszystkich aktywności i publikacji Autorki. Niezwykle interesującą pracą jest także wcześniejsza monografia

współautorska, napisana wraz z dr hab. Adelą Kożyczkowską, prof. UG, zatytułowana *Kulturowe konteksty dzieciństwa. Szkice antropologiczno-pedagogiczne*.

W pracy naukowej Anna Młynarczuk-Sokołowska koncentruje się na trzech polach badawczych, tj. na procesie adaptacji dzieci i młodzieży ze środowisk migracyjnych do nowej rzeczywistości społeczno-kulturowej, polskim systemie oświaty wobec edukacji i integracji uczniów z doświadczeniem migracji oraz kompetencjach zawodowych nauczycieli/pedagogów w kontekście pracy w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Recenzowana monografia pt. *Codziennność polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów* została sfinansowana ze środków Wydziału Nauk o Edukacji UwB i wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku w 2022 roku. Recenzję wydawniczą przygotowali prof. Przemysław Grzybowski oraz prof. Marta Guziuk-Tkacz.

Praca stanowi podsumowanie wieloletnich doświadczeń Anny Młynarczuk-Sokołowskiej w praktyce edukacyjnej. Prezentuje wyniki badań dotyczących doświadczeń uczniów, którzy trafili do polskich szkół jako uchodźcy. Jak pisze Autorka: „celem badań było zrekonstruowanie i zrozumienie autobiograficznych doświadczeń dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów w kontekście funkcjonowania na różnych płaszczyznach świata życia codziennego szkoły [...]” (Młynarczuk-Sokołowska 2022, s. 155). W ramach jakościowego projektu badawczego poszukiwano przede wszystkim odpowiedzi na pytania dotyczące procesu edukacji, relacji rówieśniczych oraz adaptacji społeczno-kulturowej.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy z nich zawiera zarys uchodźstwa w Polsce. Porusza aspekty historyczno-prawne, począwszy od lat 90. XX wieku do 2022 roku. Rozdział drugi poświęcony jest dzieciom i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów i ich ulokowaniu w polskim systemie edukacji. W tej części Autorka pokazuje proces stawania się uchodźcą, jednostkowe, rodzinne i społeczne konsekwencje przymusowego uchodźstwa oraz nowe doświadczenia w kraju/krajach azylu. Zapleczem dla refleksji teoretycznej stała się tutaj znana fenomenologiczna koncepcja świata życia codziennego

Alfreda Schütza (1967), czyli świata naszych doświadczeń i interpretacji w postaci zebranej w toku socjalizacji „wiedzy podręcznej” (Schütz 2008). Jednym z ważniejszych „światów” dla młodych osób jest szkoła. I to właśnie szkolnej adaptacji społeczno-kulturowej oraz roli Obcych/Innych w systemie edukacji poświęcony jest ten obszerny fragment pracy.

Kolejny, trzeci rozdział zawiera szczegółowe informacje o procedurze badawczej. Zamyśl projektu opierał się na paradygmacie interpretatywnym i konstruktywizmie. Gromadzenie i analiza danych odbyły się zgodnie z regułami teorii ugruntowanej. Danych dostarczyły wywiady narracyjne, obserwacja jakościowa oraz analiza fotografii wykonanych przez dzieci. Jednocześnie projekt wpisał się w model partycypacyjny. W projekcie badawczym wzięło udział piętnaścioro uczniów w wieku 10–16 lat, uczęszczających do klas IV–VIII szkoły podstawowej, dziewczęć i sześciu chłopców. Grupa badawcza była zróżnicowana, znaleźli się w niej uchodźcy narodowości czeczeńskiej, ukraińskiej, Tatarzy krymscy oraz osoba pochodząca z Krymu, o gruzińskiej auto-identyfikacji narodowo-etnicznej. Warto podkreślić, że uczestnicy projektu aktywnie wyznaczyli ścieżkę realizowanych badań oraz ich przebieg, a także określali stopień swojego zaangażowania w cały proces badawczy. W tym fragmencie Autorka szczegółowo omówiła również kwestie etyczne badań z udziałem dzieci.

Czwarty rozdział pt. *Codziennosc polskiej szkoły w narracjach uczniów ze środowiska przymusowych migrantów* to obszerna analiza badań. Możemy w nim usłyszeć głos dzieci ze środowiska migracyjnego, ich postrzeganie polskiej szkoły. To pokaźny zbiór doświadczeń autobiograficznych w narracjach młodszych (10–12 lat) i starszych uczniów (13–16 lat). Projekt empiryczny nie dotyczy jedynie głównego wątku szkolnego, uwzględnia całe biografie młodych uchodźców. Opowiada zatem także o prześladowaniach, wojnie, ucieczce i pobytach w ośrodkach dla cudzoziemców. W dalszej kolejności o motywach wyboru szkoły w Polsce i poznawaniu nowej szkolnej rzeczywistości. W podrozdziale 4.6 znajduje się także interesujące zestawienie różnic w systemach szkolnych (polska szkoła versus szkoła w kraju pochodzenia) z perspektywy dzieci i młodzieży uczestniczącej w projekcie. Efektem więczącym część empiryczną jest zrekonstruowanie przestrzeni szkoły, czyli

miejsc: 1. stresogennych, 2. psychicznego azylu, 3. samorealizacji edukacyjnej, 4. przejścia, 5. odstraszających.

W piątym rozdziale Autorka prezentuje *Temporalny wymiar konstruowania świata polskiej szkoły przez dzieci i młodzież ze środowiska przymusowych migrantów. (Re)konstrukcję uczniowskiego doświadczania rzeczywistości szkolnej*. Materiał empiryczny/biograficzny został uporządkowany według etapów stawania się uchodźcą: Etap przedemigracyjny, Etap ucieczki i dotarcie do kraju (pierwszego) azylu, Osiedlenie się w kraju (stałego) pobytu i (re)konstrukcja roli ucznia i rówieśnika. Tym samym stworzona została trajektoria konstruowania świata życia codziennego polskiej szkoły przez uczniów ze środowiska przymusowych migrantów. Stawanie się uczniem i rówieśnikiem w polskiej szkole oznaczało dla uczestników badań radzenie sobie z podziałem na Swoich/Obcych, (re)konstruowanie własnej tożsamości i ról, rozwiązywanie dylematów związanych z odmiennymi realiami społeczno-kulturowymi, jak również liczne bariery adaptacyjne związane ze zróżnicowanymi jednostkowymi zasobami odpornościowymi.

Bez wątpienia wartością dodaną książki jest opracowanie w rozdziale szóstym *Modelu szkoły wrażliwej na Innego/Obcego* w postaci propozycji rozwiązań metodycznych. Dzięki umiejętnemu łączeniu praktyki i teorii na wielu poziomach książka skierowana jest nie tylko do środowiska naukowego. Powinni po nią sięgnąć wszyscy uczestnicy życia szkolnego, jak i decydenci, odpowiedzialni za kształtowanie systemu edukacyjnego w naszym kraju. Po pierwsze, aby usłyszeć głos dzieci i młodzieży z doświadczeniem uchodźczym. Po drugie, aby skonfrontować własne doświadczenia pracy w środowisku zróżnicowanym kulturowo ze wskazówkami Autorki. Jak dowodzą badania, nauczyciele nie oceniają wysoko swoich kompetencji międzykulturowych i czują się słabo przygotowani do pracy z uczniami cudzoziemcami (Herudzińska 2018), nierzadko również nie wykazują zainteresowania tą problematyką (Nowakowska-Buryła 2019), a masowe pojawienie się uczniów ukraińskich w 2022 roku stanowi dla wielu z nich pierwsze zawodowe doświadczenie pracy z uczniami/uczennicami z innej kultury (Pyżalski i in. 2022).

O wysokiej wartości naukowej książki *Codziennosc polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów*

świadczy również fakt, że książka zdobyła wyróżnienie w konkursie na wybitną monografię naukową z zakresu nauk pedagogicznych lub nauk pokrewnych za rok 2022 organizowanym przez Polskie Towarzystwo Pedagogiczne. Ponadto stanowiła główne osiągnięcie w postępowaniu habilitacyjnym Anny Młynarczuk-Sokołowskiej, które z sukcesem odbyło się na początku 2024 roku.

Bibliografia:

- Herudzińska, M. 2018. „Dzieci cudzoziemskie w polskiej szkole. Portret(y), wyzwania i problemy”. *Wychowanie w Rodzinie* 17: 187–209. <http://dx.doi.org/10.34616/wwr20181.187.209>.
- Młynarczuk-Sokołowska, A. *Codziennosc polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2022.
- Nowakowska-Buryła, I. 2019. „Gotowość do zmiany a nabywanie kompetencji międzykulturowych przez nauczycieli wczesnej edukacji – o potrzebie eksploracji zagadnienia”. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 32(2): 95–108. <http://dx.doi.org/10.17951/j.2019.32.2.95-108>.
- Pyrzalski, J., Łuczyńska, A., Kata, G., Plichta, P., Poleszak, W. *Raport z badania*. Warszawa: Fundacja Szkoła z klasą. https://www.researchgate.net/publication/363535374_Pyzalski_J_i_in_2022_Razem_w_klasie_Dzieci_z_Ukrainy_w_polskich_szkolach_Potencjaly_i_wyzwania_w_budowaniu_wielokulturowej_szkoly_w_kontekście_wojny_w_Ukrainie_według_nauczycieli_i_nauczycielek_Raport (dostęp: 24.04.2023).
- Schütz, A. *O wielości światów*. Kraków: Nomos, 2008.
- Schütz, A. *The Phenomenology of the Social World*. Evanston: Northwestern University Press, 1967.